

POSITIEF OMGAAN MET VERSCHILLEN IN DE LEEROMGEVING

20ste St.A.M.-congres
18-19 mei 2004

Johan L.Vanderhoeven

UITGANGSPUNTEN

- De authentieke middenschool: blijvend ideaal
- Vier fundamentele en inhoudelijke doelen:
 - Opvang van alle basisschoolverlaters
 - Basisvorming voor alle leerlingen
 - Uitstel van studiekeuze en positieve oriëntering
 - Begeleiding van alle leerlingen

TEGEN DE STROOM IN?

- Streven naar gelijkheid en gelijke kansen
- Meer gelijkheid, meer verscheidenheid
- Verschillen in de leeromgeving, omdat... leerlingen verschillend zijn
- Gevolg: remediëring is ontoereikend

POSITIEF OMGAAN MET VERSCHILLEN

- Positief omgaan met verschillen = differentiatie
- Differentiatie =
het positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen met het oog op het grootst mogelijke leerrendement voor elke leerling
- Differentiatie
 - ≠ *ability grouping*
 - ≠ verticaal gescheiden groeperen

VIER ONDERWIJSKUNDIGE CONSEQUENTIES OF DISCUSSIES

- Basis-uitbreidingsmodel
 - Homogene of heterogene groepen
 - Vaste klassengroepen of zelfstandig werken
 - Basisvorming
-
- *Uitsmijter: evaluatie als toetssteen*

BASIS-UITBREIDINGSMODEL

- Twee problemen:
 - Aandacht voor verschillen, niet voor gelijkheid tussen leerlingen?
 - Welke type uitbreiding of extra?
 - **Verbreiding** – kwantitatieve variant
 - Gevaar voor curriculumdifferentiatie
 - **Verdieping** – kwalitatieve variant
 - Kans voor differentiatie binnen het curriculum

Een voorbeeld: basis-uitbreiding

THEMA 1 Biotopstudie	THEMA 2 Functionele bouw van de zaadplant
BASISSTOF	BASISSTOF
1. Op ontdekking, maar met spelregels 05	1. Macroscopische bouw van zaadplanten 11
2. Werken met een determinieertabel 07	2. Microscopische bouw van zaadplanten 31
3. Speciale ontdekkingen 09	VERRIJKINGSSTOF
4. Abiotische factoren 10	3. Knoppen 41
5. Aanpassing van levende wezens aan hun omgeving 11	4. Plantendelen die we eten 43
6. Voedselrelaties en voedselketens 12	5. De microscoop 44
7. De mens, een spelbreker? 12	
VERRIJKINGSSTOF	THEMA 4 Voeding bij gewervelde dieren en zaadplanten
8. Vogels helpen in de winter 14	BASISSTOF
9. Dieren in je klas 14	1. Voeding bij gewervelde dieren 80
10. Planten in je klas 15	2. Voeding bij zaadplanten 98
	3. Voedselrelaties 104
THEMA 3 Functionele bouw van gewervelde dieren	VERRIJKINGSSTOF
BASISSTOF	4. Structuraanpassingen aan verschillende voedingswijzen bij gewervelde dieren 107
1. Functionele bouw van zoogdieren 45	VERRIJKINGSSTOF
VERRIJKINGSSTOF	5. Het spijsverteringsstelsel van een koe 112
2. Functionele bouw van andere gewervelde dieren 63	6. Vlieselende planten 113
VERRIJKINGSSTOF	7. Schimmels en zwammen 113
3. Verschillen bij gewrichten 75	8. Evenwicht in de natuur 114
4. Naadverbindingen bij de schedel 76	
5. Letsel aan spieren en skelet 76	
	B Begrippenlijst 117

- Basisstof (blauw) – verrijgingsstof (paars) – uitbreidingsstof (groen)
- Maar:
 - Verbredend?
 - Verdiepend?

BASIS-UITBREIDINGSMODEL

- Pleidooi voor een verdere ontwikkeling
 - in kwalitatieve zin
 - gericht op beheersingsniveaus van leerinhouden
 - gericht op differentiatie binnen het curriculum
- Inspiratiebron: taxonomie van leerdoelen
 - niet normatief of voorschrijvend
 - wel inspirerend
 - en vooral gericht op leren

Een voorbeeld: taxonomie

- Onderscheid tussen kennis en vaardigheden
- Kennis en vaardigheden omvatten meerdere beheersingsniveaus
- Voor alle domeinen van de persoonlijkheid

I. Kennis			
1. Geheugenkennis	Herkennen of zich herinneren van vooraf geleerde informatie, in een vorm die omzeggens identiek is aan deze die oorspronkelijk werd gepresenteerd. Bv. symbolen herkennen, zich data, feiten, namen herinneren – Feitenkennis: weten dat... – Procedurekennis: weten hoe...		
2. Inzichtelijke kennis	Betekenis kunnen geven aan aangeboden informatie, voorbeelden, enz. De informatie moet min of meer nieuw zijn. De leerling moet de betekenis kunnen achterhalen door: – omzetten (omschrijven, uitleggen, tekenen, symbolisch voorstellen, enz.) – interpreteren (voorbeelden classificeren, informatie samenvatten of structureren, hoofd- en bijzaken onderscheiden) – voorspellen (bepaalde gevolgen uit de informatie afleiden)		
II. Vaardigheden			
	Cognitieve vaardigheden	Motorische vaardigheden	Affectieve vaardigheden
3. Routinematig toepassen (reproductief)	Een vroeger geleerde regel of procedure kunnen toepassen op nieuwe voorbeelden, situaties of taken. De leerling heeft kennis van de regel, hij moet het gebruik ervan kunnen demonstreren in nieuwe oefeningen. Bv. spellingsregels toepassen	Handelingen kunnen automatiseren: – automatismen (typen) – sensorimotorische vaardigheden (vreemde woorden verklanken) – praktische vaardigheden uitvoeren (knippen, boren)	Handelen op grond van normen (rolgedrag): – uit gehoorzaamheid – uit sociale verantwoordelijkheid (conformiteit, persoonlijke gewoontevorming, etiquette)
4. Probleemoplossend toepassen (productief)	Probleemoplossend denken. Problemen waarvoor men geen precieze regels kent, kunnen oplossen door toepassen van principes en strategieën: – analyse: deductief en inductief denken – synthese: creatief denken – evaluatie: waardeoordelen vormen (kritisch denken)	Probleemoplossend handelen: denken + doen – constructievaardigheden (ontwerpen) – strategievaardigheden (strategisch voetbalspel) – kunstzinnige vaardigheden (artistiek pianospel)	Handelen op grond van een eigen waardesysteem – integratie van waarden – kunnen kiezen tussen rollen – een situatie willen veranderen (persoonlijke verantwoordelijkheid, inzet, persoonlijke levensstijl, initiatief)

HOMOGENE OF HETEROGENE GROEPEN (~ *ability grouping*)

- Alle leerlingen halen voordeel uit aanwezigheid van sterkere leerlingen, ook dus de zwakkeren in heterogene groepen!
- Homogeen zwakkere klassen geven meer aanleiding tot zwakkere resultaten
 - effect van de homogeen zwakkere groep
 - kameleon-effect bij leraren
- Verwachtingspatroon bij leraren belangrijker bij jongere leerlingen in SO dan bij oudere
- In homogene groepen verglijdt prestatiemotivatie sneller naar competitiedrang
- Aandacht voor evenwichtige heterogeniteit
 - dit verhaal gaat niet over inclusief onderwijs
 - onderscheid A- en B-stroom wordt niet opgeheven

HOMOGENE OF HETEROGENE GROEPEN (~ *ability grouping*)

- Structurele aanpak: curriculumdifferentiatie
 - tracking (bv. onderwijsvormen 2de en 3de graad)
 - streaming (bv. doorstroming en finaliteit)
 - vluchtroute: wat na remediëring zonder resultaat?
- Kwalitatieve aanpak: lerarengedrag
 - effectief lerarengedrag belangrijker dan groepeeringswijze
 - (vak-)didactisch inzicht in werkvormen, ...

VASTE KLASSENGROEPEN OF ZELFSTANDIG WERKEN

- Lerarengestuurd, *whole class teaching*
 - *effectieve instructie*
- Leerlingengestuurd, zelfstandig werken
 - klemtoon op vaardigheden
- Twee aandachtspunten of mogelijke valkuilen:
 - belang van een sociale referentiegroep
 - competentie = kennis én vaardigheden

VASTE KLASSENGROEPEN OF ZELFSTANDIG WERK

- Mogelijkheden van zelfstandig werk:
 - als haalbare vorm van binnenklasdifferentiatie
 - gekoppeld aan een beheersingsmodel van leerinhouden
 - differentiatie binnen het curriculum
 - sociale activiteit als meerwaarde bij leren
- Leraar als begeleider van leerprocessen:
 - *leeromgevingen* i.p.v. *klassen*

BASISVORMING

- Basisvorming werkt maar in een consequente onderwijsstructuur
 - dus **niet** in een middenschool die vooral onderbouw van *tracking* is
- Basisvorming in Vlaanderen niet ter discussie stellen, mits:
 - differentiatie binnen het curriculum
 - kwalitatief verschillende leertrajecten, zelfde leerinhouden
 - geen curriculumdifferentiatie

VOORUITKIJKEN NAAR DE WERKGROEPEN

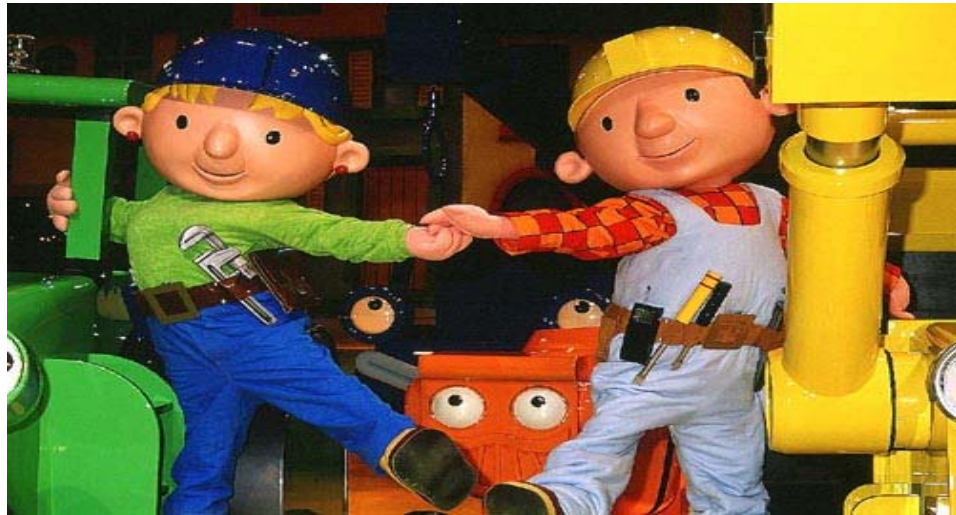
We moeten onszelf dus durven afvragen of we aandacht voor zorg, aandacht voor positieve omgang met verschillen, aandacht ook voor sleutelcompetenties soms niet ten onrechte *hineininterpretieren* in de dagelijkse en gestandaardiseerde routine.

Dat is niet noodzakelijk zo, maar we moeten de vraag durven stellen: organiseren we ons onderwijs vanuit een positieve bejegening van verschillen en dus vanuit het zoeken naar het startpunt van het leren van leerlingen als uitgangspunt of remediëren we ons systeem en onze verantwoording van wat we doen in functie van aandacht voor verschillen en zorg?

UITSMIJTER: EVALUATIE ALS TOETSSTEEN

- Evaluatievormen en –normen moeten naadloos aansluiten bij het leertraject
- Uniforme, gestandaardiseerde evaluatievormen?
- Geïntegreerde didactische aanpak: aarzeling?

Tot besluit: Bob de Bouwer?

- Positief omgaan met verschillen vertrekt niet van het romantische ideaal van de volmaakte gelijkheid

